

XAVIER CORTADELLAS
I JUDIT PUJADÓ (Coord.)

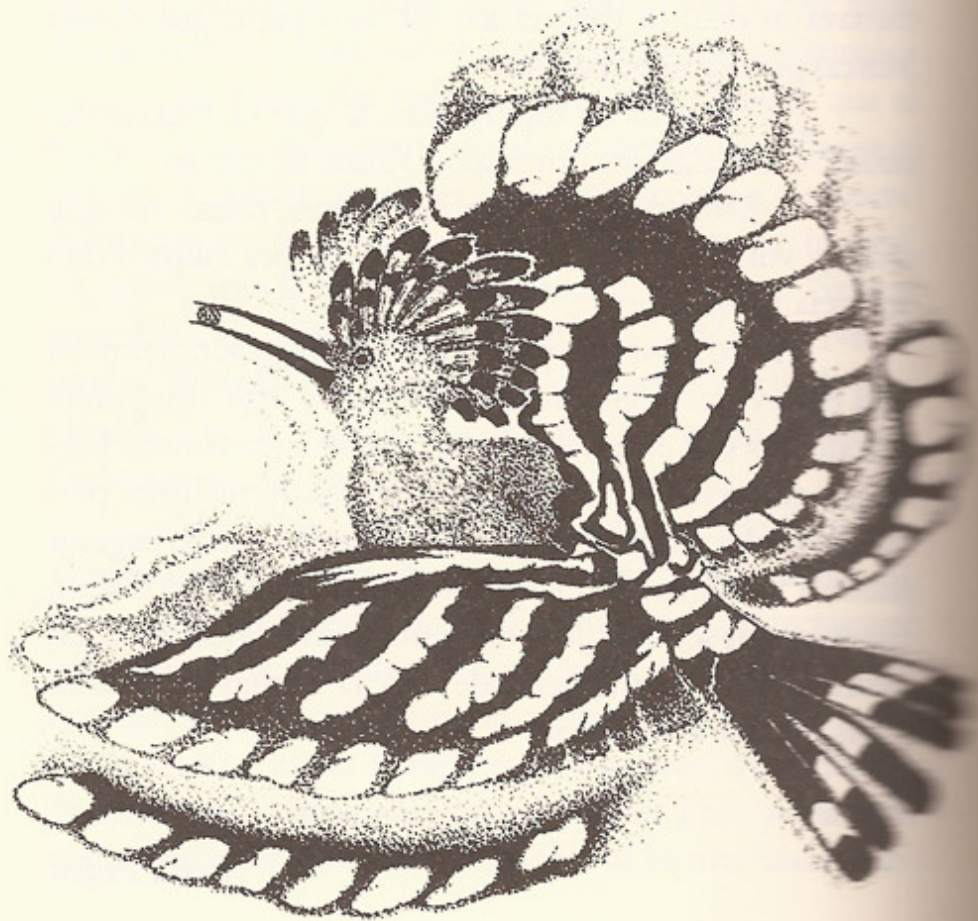
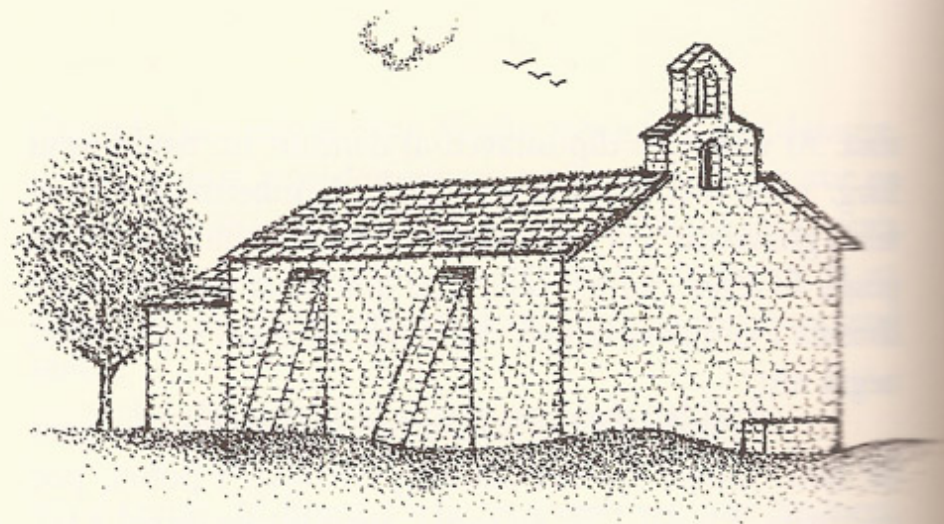
Els pobles oblidats

Una vall i 29 viles abandonades de Catalunya

Il·lustracions de LLENAS LLENSA

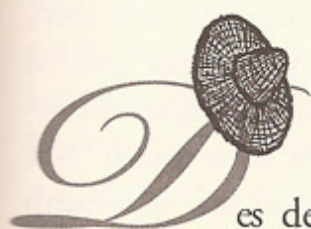

edicions
Sidillà

Handwritten signature or initials.

ENTRE LA FUSTA I LA PEDRA

Santa Margarida de Cabagès
Osona

Des de l'hostal on prenem el cafè, es pot contemplar un roure immens, imposant. L'hostaler ens indica que se'n diu el roure de la Creu de l'Arç i que ha estat declarat monumental per la Generalitat de Catalunya. "M'agrada molt tenir aquesta vista cada dia" —diu. I ens lliura una targeta de l'establiment, il·lustrada amb el roure, que sembla protegir-lo amb les seves branques.

Som a Vidrà. Per venir-hi cal deixar l'Eix i creuar Sant Quirze i Santa Maria de Besora. "Sempre amunt". Hem seguit les indicacions d'en Pitu Bages, palafrugellenc casat a Vidrà, i el sogre del qual ens ha de fer de cicerone i d'informador. Hem d'arribar encara fins a l'església de Santa Margarida de Cabagès, centre

neuràlgic d'un antic nucli de població. El lloc habitat més proper és la masia del Pujol. El seu únic poblador és en Patxi, un enigmàtic personatge de qui tothom ens parla però de qui ningú no sap gaire res, a banda que és basc —i això probablement atia el misteri i les suposicions— i que un bon dia va aparèixer al poble i s'hi va quedar. En qualsevol cas, des de l'Ajuntament ens han informat que en Patxi ens ha de proporcionar les claus de l'ermita.

Als afores del poble, envoltats de muntanya, ens espera en Josep Soldevila Comas, del mas de Collfred ("El millor guia que podríeu haver trobat", —ja ens ha confirmat més d'un veí). Al costat del seu jeep, vetust però sòlid, en Josep esguarda el paisatge com si no l'hagués vist mai. Tanmateix, es coneix aquests boscos, camins, corriols, valls i fondalades com ningú. Nat el 1937, de ben jove ja acompanyava el seu pare amb el camió a buscar la fusta. "Trigaves hores a fer aquest camí. I imagina't quan el feien amb carro!" —m'explica quan ens posem en marxa. Tota la vida, doncs, ha fet de rematant. La fesomia del bosc, però, ha anat canviant: abans dominaven els pins i els avets, llavors els faigs, i ara sembla que els freixes van substituïnt-los lentament. En Josep m'anomena tots els indrets per on anem passant: els masos, les ermites, els puigs, les rieres, les fonts i tota la vegetació que veiem, i em comenta, cofoi, que ara ho transmet tot al seu nét Martí. El bosc és espès, atapeït, humitós i hi abunden els arbres centenaris, alguns d'ells monumentals, com el faig de Fontcoberta, el del coll de Cristòfol i el de la feixa Verda. Molta gent

encara viu de l'explotació forestal. La fusta de més mala qualitat es feia servir (encara ara) com a llenya, i amb la més bona es fabricaven (i es fabriquen) taps per a productes de cosmètica, peces industrials, poms de portes, objectes de decoració...

Vidrà és un poble curiós: pertany a la província de Girona tot i que és de la comarca d'Osona (però a cavall entre el Ripollès i la Garrotxa); el jutjat el tenen a Puigcerdà i el bisbat, a Vic. "Això els va molt bé a les administracions, perquè així sempre tenen alguna excusa per dir que aquesta carretera o aquell problema l'han d'arreglar els altres" —em diu en Josep, mig somrient, mentre abandonem la carretera asfaltada i prenem el camí de terra del Pujol, i el cotxe ens comença a xarbotar de valent. Ell mateix ja s'ha encarregat de demanar la clau de l'ermita a la mestressa del mas, o sigui que segurament ens perdrem —ai las!— la coneixença d'en Patxi. Sortegem algun ramat de vaques i el jeep sembla vacil·lar entre les codines i les esquerdes del camí, malmès a mesura que avancem, però resisteix com un animal adaptat a l'entorn.

L'església de Santa Margarida de Cabagès destaca dalt d'un turó, massissa i compacta, però discreta alhora, com si formés part de la mateixa natura que l'envolta. Als seus peus, en una planúria, s'estén el mas del Pujol, ampli, assolellat, encara amb un bri de vida: el camí fresat, la roba estesa, la llenya apilonada. Més enllà, s'endevina el camí que duu a la Coma, antic mas, i al coll de Cristòfol. La serra de Curull deixa veure, rere seu, al fons, embromat, el Montseny. "De Sant Pere

de Torelló, passant per la vall, fins a dalt a l'ermita de Sant Bartomeu de Covildases, hi havia quaranta cases. Cada any hi deien una missa i el capellà llegia les cases que hi havia. Ara només en queden dues" —es lamenta en Josep. Passegem pels vorals del Pujol i no puc evitar d'imaginar-me com devia ser la vida d'aquella gent: sense electricitat, sense aigua corrent, gairebé sense camins, lluny de tot arreu, aïllats de tant en tant per alguna nevada severa. En Josep sembla compartir o intuir els meus pensaments: "La llum no va arribar aquí dalt fins a mitjans dels anys vuitanta. Fa uns anys, però, encara quan jo era jove, en tots aquests masos hi vivien grans famílies: pares, avis, canalla, *oncles* solters... Tenien bestiar de tota mena: vaques, porcs, *uelles*, aviram, conills. Hi havia bons camps i s'hi plantaven moltes patates."

A mitjans del segle X, Vidrà estava dividit en vuit viles rurals: Cabagès, Covilplana, Ciuret, Sant Bartomeu de Covildases, la Salgueda, Palou, Bosquerons i casa d'Arig amb les Planes. La vila de Cabagès, o simplement vila Ges, era molt apreciada per les seves pastures i sembla que fins i tot havia ocasionat alguna disputa pels límits territorials.

Actualment Vidrà compta amb una gran extensió i amb molts veïnats i masos que, anys enrere, eren com petits pobles plens de tràfec i vitalitat. A Ciuret, a Corrubí, a la Coma... s'hi celebraven festes, àpats i balls. En Josep havia sentit explicar als més vells que a l'hostal del Cabanyot de Collfred s'hi feia un ball amb acordió que tenia molta anomenada per les rodalies, i

fins i tot la gent de Sant Pere de Torelló i de Torelló hi pujava a peu. Quan s'havia acabat el ball i arribaven a casa ja era gairebé l'hora de llevar-se i tornar a treballar; alguns menjaven una queixalada i anaven directament a la feina. De fet, a tot arreu s'hi havia d'anar a peu o amb una burra o una euga, perquè no hi havia carretera ni altres mitjans de transport (fins força més endavant no arribarien els primers camions que carregaven la fusta). "La gent anava a mercat a Olot i sortia a les dues de la matinada per ser a les vuit a Olot. Hi venien pollastres, gallines, ous, formatge, hortalisses, tot el que treien dels masos. Però allò era molt dur i a poc a poc el jovent va anar marxant i els masos van anar quedant buits" —m'explica en Josep mentre fica la grossa clau de ferro al pany. Alguns van anar a treballar als pobles de la vora: Sant Quirze de Besora, Torelló o fins i tot Vic. D'altres ja havien marxat abans a les fàbriques tèxtils, que s'estenien pel curs dels rius.

L'ermita, romànica, sembla construïda d'una sola peça, rectangular, d'una senzillesa deliciosa, d'una sobrietat que enamora. La teulada, de lloses. El campanar, sense campana (en Josep m'explica que un any la van robar, però la van poder recuperar. Era de bronze i van decidir no tornar-la a col·locar per evitar més saquejos). A dins es respira frescor i pau. Les parets són nues. L'altar és diminut, com de joguet. Tota ella diries que te la pots ficar a la butxaca. Els bancs semblen improvisats, amb pedres i taulons. Una talla de fusta, austera, penja del sostre: un crist esprimatxat, amb una túnica d'un vermell lluent i rostre, més que trist, sofert.

L'església rep el seu nom del riu Ges (Cap de Ges) i d'una antiga vil·la romana situada a la capçalera del riu i esmentada ja a l'any 960. Es va construir vers el 1120 com a sufragània de la parròquia de Vidrà i comprenia les viles de Cabagès i de Covilplana. Va viure, però, un període d'independència entre els segles XII i XIV i va gaudir de rector propi, abans de tornar a dependre de Vidrà. Segons explica mossèn Pladevall i Font al llibre *Mil anys de la parròquia de Sant Hilari de Vidrà*: "No conserva cap vestigi ni clos murat del cementiri, però a tocar reposen les cendres de moltes generacions de feligresos seus. No s'enterrava a Cabagès des del segle XVI, com pot comprovar-se pels primers llibres d'òbits de Vidrà". Els feligresos de Ciuret, per exemple, havien d'anar a Santa Margarida de Cabagès perquè no tenien parròquia pròpia, fins que el 1754, per la demanda dels mateixos veïns, es va construir l'església de Santa Llúcia de Ciuret.

Santa Margarida de Cabagès es va restaurar a finals dels anys setanta del segle passat. En Josep Soldevila m'explica que fins fa un parell d'anys encara hi deien missa cada Onze de Setembre i, tot seguit, celebraven una costellada popular a l'esplanada del Pujol o, els últims anys, a la rectoria de Ciuret.

Tornem al jeep i continuem xerrant, ara de la temporada de bolets que ja s'acosta. Al cap d'uns metres, un altre vehicle ens deixa pas. Quan ens creuem, el seu ocupant en baixa. És escanyolit, migrat, amb una barba llarga i esclarissada, com de follet; deixa anar algun exabrupte que ens fa somriure. No cal que es presenti.

Ens desviem un xic del camí, cap a Collfred, perquè en Josep ens vol ensenyar una cosa: "Mireu, aquelles taques blanques d'allà baix són de la costa de Roses. Si no hi hagués tanta boira podríeu veure el mar i tota la badia". Sospira i afegeix: "A marina és una cosa i aquí dalt n'és una altra. Quan vaig a Palafrugell de seguida tinc ganes de tornar cap a casa; la platja no em diu gaire res."

Arribats a Vidrà, el nostre guia i informador ens recomana dinar a l'hostal presidit pel roure gegantesc. "Avui hi ha unes patates farcides boníssimes" —diu, per acabar-nos de decidir. Hi tornem, doncs. Les patates, en efecte, són boníssimes, i també el vi i el pollastre rostit. Expliquem a l'hostaler la nostra excursió amb en Josep i la nostra fugaç trobada amb en Patxi. Somriu i ens conta la història de l'hostal, que es remunta a quatre generacions i que acollia molta de la gent que venia a treballar en aquests boscos: rematants, llenyataires, venedors, ramaders. Llavors, com si ens confiés un secret, afegeix: "I jo continuo dormint a la mateixa habitació on vaig néixer. Tant per tant, que m'hi deixin morir". De seguida em ve al cap la seguretat i la confiança que transmeten les coses que persisteixen en el temps, com es converteixen en símbols que, d'alguna manera, el vencen: els arbres centenaris, les pedres de l'ermita, els pobles amb memòria...

MIQUEL MARTÍN